

LV

LV

LV

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 16.12.2008
COM(2008) 868 galīgā redakcija

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**Jaunas prasmes jaunām darba vietām
Saskaņotu darba tirgus vajadzību un prasmju plānošana**

{SEC(2008) 3058}

SATURS

1.	Jaunas prasmes — darba vietu skaita un kvalitātes vairošanas pamats	3
1.1.	<i>Uzdevums nodrošināt atbilstošas prasmes.....</i>	3
1.2.	<i>Kvalifikācijas celšana visos līmeņos un nodarbinātības veicināšana</i>	3
1.3.	<i>Prasmju pielāgošana darba tirgus vajadzībām</i>	4
1.4.	<i>Prasmju novērtēšanas, plānošanas un pielāgošanas spējas uzlabošana Eiropā</i>	5
2.	Pirmais novērtējums par prasmju un darba tirgus vajadzībām līdz 2020. gadam.....	5
2.1.	<i>Darba vietu izveides un darbaspēka piedāvājuma ilgtermiņa tendences</i>	6
2.1.1.	Plašāks darba tirgus, kurā arvien vairāk dominē pakalpojumu nozare	6
2.1.2.	Darbaspēka trūkuma risks un augstāka nodarbinātības līmeņa nepieciešamība	7
2.2.	<i>Tendences attiecībā uz vajadzīgajām prasmēm un profesijām</i>	7
2.2.1.	Augstākas prasības prasmēm visās profesijās.....	7
2.2.2.	Liela daudzuma augstas kvalifikācijas darba vietu izveide un darba tirgus polarizācijas risks	8
3.	Plānošana un pielāgošana. Darba kārtība “Jaunas prasmes jaunām darba vietām”...	11
3.1.	<i>Neatbilstmju novēršana.....</i>	11
3.2.	<i>Prognozēšanas un plānošanas spējas uzlabošana Eiropā.....</i>	12
3.3.	<i>Starptautiskās sadarbības padziļināšana.....</i>	13
3.4.	<i>Kopienas instrumentu izmantošana</i>	14

1. JAUNAS PRASMES — DARBA VIETU SKAITA UN KVALITĀTES VAIROŠANAS PAMATS

1.1. Uzdevums nodrošināt atbilstošas prasmes

Smagā finanšu krīze rada ārkārtīgi lielu neziņu par pasaules ekonomikas nākotni, un, lai veicinātu Eiropas atlabšanu, ir nepieciešams pilnveidot cilvēkkapitālu un uzlabot nodarbinātību, pilnveidojot prasmes. Bet ar kvalifikācijas celšanu vien nepietiek, tikpat lielā mērā ir nepieciešams uzlabot prasmju piedāvājuma un darba tirgus pieprasījuma atbilstību.

Komisijas ierosinātajā Eiropas Ekonomikas atlabšanas plānā¹, kura mērķis ir Eiropā mazināt krīzi un sagatavoties ekonomikas atdzimšanai, ir paredzēts sākt vērienīgu Eiropas nodarbinātības atbalsta iniciatīvu. Ar šās iniciatīvas palīdzību plānots veicināt nodarbinātību un, izmantojot aktivizēšanas, pārkvalificēšanas un kvalifikācijas celšanas pasākumus, darba tirgū atkal iesaistīt tos darbiniekus, kas atbrīvoti no darba.

Īstermiņā kvalifikācijas celšana ir ārkārtīgi svarīga Eiropas atlabšanai un ilgtermiņā — izaugsmei un darba ražīgumam, Eiropas darba vietām un tās spējai pielāgoties pārmaiņām, vienlīdzībai, dzimumu līdztiesībai un sociālajai kohēzijai.

Ilgspējīgu darba vietu radīšanas potenciāls Eiropā ir saistīts ar zemu oglekļa dioksīda emisiju ekonomiku un zināšanu ekonomikas pieaugošo nozīmi, jo īpaši ar IKT un nanotehnoloģiju izplatīšanos. Globalizācija, iedzīvotāju novecošana, urbanizācija un sociālo struktūru attīstība arī paātrina pārmaiņu darba tirgus un prasmju pieprasījumā. ES un dalībvalstu un pašvaldību iestāžu, izglītības un mācību sniedzēju, uzņēmumu, darbinieku un studentu prioritāte un uzdevums ir jaunu prasmju un kompetenču izstrādāšana, lai pilnībā izmantotu ekonomikas atlabšanas potenciālu.

Dalībvalstīs un reģionos ir ļoti atšķirīga situācija attiecībā uz iedzīvotāju prasmju profilu vai nodarbinātības sadalījumu pa nozarēm. Prasmju uzraudzības, novērtēšanas, plānošanas un atbilstmes uzlabošana ir ārkārtīgi nepieciešama, lai risinātu krīzes ietekmi uz nodarbinātību un ES darbaspēka ilgtermiņa izredzes.

1.2. Kvalifikācijas celšana visos līmeņos un nodarbinātības veicināšana

Kvalifikācijas celšana ir ārkārtīgi svarīga, lai panāktu vienlīdzību, jo darba tirgū darbinieki ar zemu kvalifikāciju ir ievainojamāki un krīze tos var skart pirmkārt. Kvalifikācijas celšana augsti kvalificētiem darbiniekiem progresīvo tehnoloģiju jomās nav greznība — tā ir nepieciešama visiem. Pieaugušajiem ar zemu kvalifikāciju varbūtība piedalīties mūžizglītībā ir septiņas reizes mazāka, nekā pieaugušajiem ar augstu izglītības līmeni, un pārāk maz tiek darīts, lai uzlabotu un pielāgotu novecojošā darbaspēka prasmes. Izglītības, mācību un nodarbinātības politikai dalībvalstīs jāpievēršas prasmju uzlabošanai un pielāgošanai, kā arī labāku izglītošanās iespēju nodrošināšanai visos līmeņos, lai sagatavotu augsti kvalificētu darbaspēku, kas atbilst ekonomikas vajadzībām. Tādēļ arī uzņēmumiem ir būtiska

¹ Komisijas paziņojums, COM (2008) 800.

interese ieguldīt cilvēkkapitālā un uzlabot cilvēkresursu pārvaldību. Turklāt izšķirošs faktors, atbildot uz jaunām prasmju vajadzībām, ir dzimumu līdztiesība.

Lai lietderīgi izmantotu cilvēkresursus un finanšu resursus, palielinātu nodarbinātību un samazinātu nevienlīdzību, būtiski ir uzlabot ES izglītības un mācību sistēmu vienlīdzīgumu un efektivitāti². Lai gan kvalifikācijas celšanai nepieciešamas tūlītējas izmaksas un tā jāskata saistībā ar finanšu ilgtspēju, vidēja un ilga termiņa ieguvumam privātā, fiskālā un sociālā jomā vajadzētu atsvērt sākotnējās izmaksas. Kvalificēts darbaspēks ne tikai uzlabo darba ražīgumu — ieguldījumi labi izstrādātās mūžizglītības programmās var ievērojami kompensēt prasmju trūkuma un nepietiekamības ekonomiskās izmaksas. Lai gan ekonomikas lejupslīde valsts, pašvaldību un privātajam patēriņam rada arvien pieaugošu spriedzi, tagad nav īstais laiks samazināt ieguldījumus izglītībā, prasmēs vai aktīvas nodarbinātības pasākumos.

Izglītības un mācību sistēmām ir jārada jaunas prasmes, kas atbilstu jaunizveidojamo darba vietu profilam un uzlabotu strādājošo pieaugušo pielāgošanās spējas un nodarbinātību. Augstas kvalitātes sākumizglītības no agras bērnības un pamatzglītības pieejamības nodrošināšana visiem, izglītības līmeņa uzlabošana un priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas novēršana ir ārkārtīgi nozīmīgi pasākumi, nodrošinot to, lai iedzīvotāji apgūtu pamatkompetences, tostarp pamatprasmes un mācību priekšmetus, kas ir turpmākas kvalifikācijas celšanas priekšnoteikums³.

1.3. Prasmju pielāgošana darba tirgus vajadzībām

Lai novērstu bezdarba pieaugumu, jānodrošina atbilstošākas prasmes. Prasmju neatbilstme darba tirgū vairākumā dalībvalstu rada arvien lielākas bažas. Nepilnīgas informācijas un strukturālas neelastības dēļ darbiniekiem un uzņēmumiem netiek nodrošināts konkrētajām jomām atbilstošais prasmju līmenis, kas jo īpaši grauj mazu uzņēmumu konkurētspēju. ES augstskolu un mācību sistēmu piedāvāto prasmju klāsts pilnībā neatbilst uz inovācijām balstītas ekonomikas prasībām. Jaunu vīriešu un sievietes karjeras izvēli joprojām ietekmē tradicionāli dzimumam raksturīgi karjeras profili. Turpmāk prasmju trūkumu daļēji varētu risināt, samazinot dzimumu atšķirības nozarēs un profesijās, piemēram, tehniskās un vadības profesijās⁴.

Ja novērstu darbinieku brīvas pārvietošanās šķēršļus ES, tostarp administratīvos šķēršļus, un sniegtu pārredzamāku informāciju par darba tirgus tendencēm un vajadzīgajām prasmēm, tad veicinātu profesionālo, nozaru un ģeogrāfisko mobilitāti un panāktu iedzīvotāju prasmju un darba iespēju labāku atbilstmi. Mobilitātes periodi izglītības un mācību laikā (piemēram, *Erasmus* un *Leonardo* programmas) veicina cilvēku mobilitāti vēlāk, darba dzīvē. Lai darba meklējumi būtu efektīvāki un lietderīgāki, nepieciešama pastiprināta sadarbība starp dažādām politikas jomām un darba tirgus iestādēm, proti, publiskajiem nodarbinātības dienestiem un sociālā nodrošinājuma sistēmām.

² Komisijas paziņojums “Efektivitāte un vienlīdzīgums Eiropas izglītības un apmācības sistēmās”, COM (2006)481, 8.9.2006.

³ “Eiropas mūžizglītības pamatprasmju paraugkritēriju sistēma”, Eiropas Parlamenta un Padomes 2006. gada 18. decembra Ieteikums 2006/962/EK par pamatprasmēm mūžizglītībā.

⁴ Komisijas paziņojums par sievietes un vīriešu vienlīdzību, plānots 2009. gadā. Komisijas paziņojums “Skmēt jaunatnes pilnīgu iesaistīšanos izglītībā, nodarbinātībā un sabiedrībā”, COM (2007) 498, 4.9.2007.

Komisija un Eiropas imigrācijas un patvēruma pakts vērš uzmanību uz to, ka nodarbinātība un trešu valstu darbinieku ģeogrāfiskā mobilitāte var palīdzēt samazināt prasmju neatbilstību un nodrošināt minēto personu prasmju optimālu izmantojumu⁵. Migrantu un to pēcnācēju veiksmīga integrēšana ir ES ekonomikas un sabiedrības galvenais uzdevums.

1.4. Prasmju novērtēšanas, plānošanas un pielāgošanas spējas uzlabošana Eiropā

Uzlabojot darba tirgus un prasmju vajadzību uzraudzību un plānošanu, nepieciešams palīdzēt iedzīvotājiem atgriezties darba tirgū, vienkāršot atbilstīgu esošajām vakancēm un mērķtiecīgi virzīt prasmju pilnveidošanu, lai uzlabotu ilgtermiņa nodarbinātības izredzes. Lai veidotu efektīvu nodarbinātības, izglītības un mācību politiku un individuālo karjeras izvēli, jāpanāk būtisks uzlabojums dalībvalstu un Eiropas Savienības spējā paredzēt, plānot un pielāgot turpmākās prasmju un darba tirgus vajadzības. Šādai uzlabotai spējai var būt izšķiroša nozīme Izaugsmes un nodarbinātības stratēģijā integrētās elastdrošības politikas veiksmīgā īstenošanā, kā uzsvērts ES Elastdrošības misijā⁶.

Eiropadome 2008. gada martā uzsvēra, ka ieguldījumi cilvēkos un darba tirgu modernizēšana ir viena no četrām Lisabonas stratēģijas prioritārajām jomām, un aicināja Komisiju iesniegt vispusīgu novērtējumu par turpmāk, līdz 2020. gadam, Eiropā vajadzīgajām prasmēm, ievērojot tehnoloģijas pārmaiņu un iedzīvotāju novecošanas ietekmi, un ierosināt pasākumus turpmāk vajadzīgo prasmju plānošanai.

Atbildot uz Eiropadomes aicinājumu, šā paziņojuma 2. nodaļā ir iekļauts pirmais novērtējums par turpmāk, līdz 2020. gadam, Eiropā vajadzīgajām prasmēm. Bet šis novērtējums nav vienā reizē paveicams uzdevums. Pēc tam jāturpina nepārtraukts stratēģisks darbs, jo jaunas nozares vairo izaugsmes un darba vietu izveides potenciālu, tādēļ novērtējums ir pastāvīgi jāatjaunina, lai ņemtu vērā minētās pārmaiņas.

Šim nolūkam 3. nodaļā sniegti ieteikumi par to, kā pakāpeniski uzlabot jaudu, un prasmju un darba tirgus vajadzību novērtējums aplūkots saistībā ar ES Izaugsmes un nodarbinātības stratēģiju. Līdz ar šo iniciatīvu Komisija ierosina arī atjauninātu stratēģisku pamatu Eiropas sadarbībai izglītībā un mācībās, lai atbalstītu dalībvalstis centienos uzlabot prasmes ar mūžizglītības palīdzību.

2. PIRMAIS NOVĒRTĒJUMS PAR PRASMJU UN DARBA TIRGUS VAJADZĪBĀM LĪDZ 2020. GADAM

Neparedzētā 2008. gada otrās puses finanšu krīze iezīmē ierobežojumus jebkādu prognožu veikšanā. Daudzas prasmes un darba vietas, ko Eiropas iedzīvotāji uzskatīs par izplatītām 2020. gadā, piemēram, tīro tehnoloģiju izmantošanas rezultātā, šodien nav iespējams pat iedomāties. Tomēr, lai gan prognoze nevar sniegt pilnīgu nākotnes

⁵ Komisijas Paziņojums "Kopēja imigrācijas politika Eiropai", COM (2008)359, 17.6.2008.

⁶ Komisijas paziņojums "Ceļā uz kopīgiem elastīguma un sociālās drošības principiem", COM(2007). 359, 27.6.2007. Ziņojums Padomei par elastdrošības misiju, 2008. gada decembris.

ainu, tā var liecināt par galvenajām tendencēm un norādīt uz politisku atbildes pasākumu nepieciešamību⁷.

Komisijas novērtējuma trīs galvenie secinājumi ir šādi: pirmkārt, īsā termiņā un ilgtermiņā Eiropā ir liels darba vietu izveides potenciāls gan jaunām darba vietām, gan aizvietotājdarbiem. Otrkārt, prasības attiecībā uz prasmēm, kompetencēm un kvalifikāciju ievērojami pieaugs, turklāt visos nodarbinātības veidos un līmeņos. Treškārt, ir nepieciešams ilgtermiņā nodrošināt labāku prasmju piedāvājuma un darba tirgus pieprasījuma atbilstību.

Šis pirmais novērtējums lielā mērā balstās uz sīki izstrādātu turpmāk vajadzīgo prasmju novērtējumu, ko 2008. gada jūnijā veicis Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (*Cedefop*)⁸. Sīkāka informācija, metodika un dalībvalstu prognožu izklāsts atrodams dienestu darba dokumentā šā dokumenta pielikumā.

2.1. Darba vietu izveides un darbaspēka piedāvājuma ilgtermiņa tendences

2.1.1. Plašāks darba tirgus, kurā arvien vairāk dominē pakalpojumu nozare

Saskaņā ar prognozi *Cedefop* novērtējumā laikā no 2006. līdz 2020. gadam ES 25 dalībvalstīs⁹ varētu būt apmēram 100 miljoni vakanču. Papildus 19,6 miljoniem jaunu darba vietu varētu būt pieejami 80,4 miljoni aizvietotājdarbu, darbiniekiem pensionējoties vai pametot darba tirgu.

Neskatoties uz kritumu pašlaik, šķiet, ka turpināsies lēnās, bet pastāvīgās pārmaiņas nozaru sadalījumā — lauksaimniecības un tradicionālās ražošanas nozares pakāpeniski nomaina pakalpojumu nozare. 2020. gadā gandrīz trīs ceturtdaļas darba vietu būs pakalpojumu nozarē.

Līdz 2020. gadam pakalpojumu jomā saskaņā ar prognozi tiks izveidots ievērojams darba vietu skaits, jo īpaši uzņēmējdarbības pakalpojumu jomā. Primārais sektors zaudēs 2,9 miljonus darba vietu, savukārt situācijai būvniecības nozarē vajadzētu stabilizēties. Ražošana zaudēs 800 000 neto darba vietu, neraugoties uz pieaugumu mašīnbūvē, tomēr, ievērojot lielo pieprasījumu pēc aizvietotājājiem, minētajā jomā būs daudz vakanču, tādēļ ražošanai ES ekonomikā joprojām būs būtiska nozīme.

Īsākam laika posmam var sniegt precīzāku prognozi par tendencēm pakalpojumu jomā. Līdz 2015. gadam vislabākās darba vietu izveides izredzes ir uzņēmējdarbības pakalpojumu jomā (piemēram, IT, apdrošināšana vai konsultācijas), veselības aprūpē un sociālajā darbā, tirdzniecībā, personālo pakalpojumu, viesnīcu un ēdināšanas jomā, un mazākā mērā — izglītībā (1. attēls). Prognozēs par uzņēmējdarbības un citām jomām finanšu krīzes dēļ iespējamas izmaiņas.

Nodarbinātību būtiski ietekmēs arī pāreja uz zemu oglekļa dioksīda emisiju ekonomiku, jo īpaši enerģijas, ūdens un atkritumu pārstrādes jomā, būvniecībā, transportā, rūpniecībā, lauksaimniecībā un mežsaimniecībā. Saskaņā ar

⁷ Par prognožu ierobežojumiem un metodiku skatīt Komisijas dienestu darba dokumentu.

⁸ *Cedefop, Skill Needs in Europe. Focus on 2020.* Luxembourg, 2008.

⁹ Šis sākotnējais novērtējums neaptver Bulgāriju un Rumāniju. Tās tiks iekļautas pirmajā atjauninātajā prognozē.

Starptautiskās Darba organizācijas datiem ekoloģisko pakalpojumu un preču globālā tirgus apjoms divkāršosies un 2020. gadā sasniegs 2740 miljardus dolāru¹⁰.

2.1.2. *Darbaspēka trūkuma risks un augstāka nodarbinātības līmeņa nepieciešamība*

Demogrāfiskām tendencēm būs vislielākā ietekme uz darbaspēka piedāvājumu, lai gan vairākus gadus to daļēji kompensēs aktivitātes rādītāju pieaugums¹¹. Eurostat aplēses liecina, ka 2012. gadā ES darbaspējīgo iedzīvotāju (15-64 gadus vecu) skaits sasniegs vislielāko rādītāju un pēc tam sāks samazināties, kad pensionēsies demogrāfiskā sprādziena paaudze. Sieviešu un vecāka gada gājuma darbinieku dalības rādītājs turpinās pieaugt, tādēļ līdz 2020. gadam vajadzētu pamazām pieaugt efektīvā darbaspēka rādītājam, pēc tam “novecošanas efekts” pārspēs palielinājumu dalības rādītājos, un tā rezultāts būs neliels, bet pastāvīgs ES darbaspēka piedāvājuma samazinājums, kas dalībvalstis ietekmēs dažādos veidos.

Dzimumstības samazināšanos daļēji varētu kompensēt migrācijas plūsmas, bet tās neatrisinās demogrāfiskā deficīta problēmu, jo ilgtermiņā imigrantu populācijas parasti pārņem mītnes valsts demogrāfiskās tendences. Kvantitatīvie trūkumi, šķiet, vēl vairāk saasinās ES darba tirgus kvalitatīvās neatbilstības, tādēļ darba tirgus vajadzībām pielāgotas prasmes būs būtiskas, lai nodrošinātu cilvēkkapitāla efektīvu izmantošanu.

2.2. **Tendences attiecībā uz vajadzīgajām prasmēm un profesijām**

2.2.1. *Augstākas prasības prasmēm visās profesijās*

Pieprasījumu pēc labākām un pielāgotām prasmēm veicinās vairāki saistīti faktori: globalizācija un starptautiskās tirdzniecības pieaugums, pāreja uz zemu oglekļa dioksīda emisiju ekonomiku, tehnoloģijas, jo īpaši IKT, izmantošana, un pārmaiņas darba organizācijā, — to iemesls daļēji ir tehnoloģijas pārmaiņas un kvalifikācijas celšana¹².

Nākamajā desmitgadē pieaugs pieprasījums pēc augsti kvalificēta un pielāgoties spējīga darbaspēka un būs nepieciešams vairāk darba vietu, kurām vajadzīgas konkrētas prasmes. Vispārējai prasmju pieprasījuma pieauguma tendencei var izsekot, aplūkojot obligātās izglītības līmeņus, lai gan tie ir ļoti aptuveni prasmju līmeņa rādītājs.

Prognoze liecina, ka laikā no 2006. līdz 2020. gadam 25 dalībvalstu ES tādu darba vietu īpatsvars, kam nepieciešams augsts izglītības līmenis, pieaugs no 25,1 % līdz 31,3 % no kopējā skaita, nedaudz pieaugs arī darba vietu skaits, kam nepieciešama vidēja līmeņa kvalifikācija — no 48,3 % līdz 50,1 %. Tādējādi varētu rasties no 38,8 līdz 52,4 miljoniem vakanču augsti un vidēji kvalificēta darba jomā. Vienlaikus darba vietu, kam nepieciešams zems izglītības līmenis, daļa samazināsies no 26,2 % līdz 18,5 %, neskatoties uz 10 miljoniem vakanču (2. attēls).

¹⁰ SDO, Ekoloģiskās darba vietas: skaitļi un fakti, 2008. gads.

¹¹ Skatīt Komisijas pirmo ziņojumu par demogrāfisko situāciju SEC(2007) 638, 11.5.2007.

¹² Komisijas dienestu darba dokuments, 18. lpp.

Vairākumā intelektuāla darba profesiju būs nepieciešami augsti kvalificēti darbinieki, un darbinieki ar vidēja līmeņa izglītību arvien vairāk strādās profesijās, kam nepieciešama kvalifikācija. Tā kā vispārējo izglītības rādītāju pieaugums notiek ātrāk nekā darba tirgus pārmaiņas, tikai pusi no nekvalificētajiem darbiem veiks darbinieki ar zemu izglītības līmeni (3. attēls).

Pakalpojumu nozarē ir izteikta tendence, ka vajadzīgo prasmju klāsts paplašinās visās profesijās, kas nav saistītas ar šabloniskiem darbiem. Piemēram, IKT profesionāļiem jāapgūst prasmes tirgzinībā vai vadībā, pakalpojumu nozares darbiniekiem jāapgūst prasmes darbā ar klientiem un digitālās prasmes. Daudzās nozarēs, kam raksturīgs augsts zināšanu līmenis, vajadzīgas gan vadības prasmes, gan akadēmiskā izglītība. Sociālās aprūpes un izglītības jomā tālāka kvalifikācijas celšana ir nepieciešama, lai uzlabotu pakalpojumu kvalitāti.

Tas ataino darba ņēmēju pieaugošo pieprasījumu pēc transversālajām pamatprasmēm, piemēram, problēmu risināšanas un analītiskā spēja, sava darba organizēšana un saziņas prasmes, valodu prasmes, un plašākā nozīmē — prasmēm, kas nav saistītas ar šablonisku darbu.

2.2.2. *Liela daudzuma augstas kvalifikācijas darba vietu izveide un darba tirgus polarizācijas risks*

Darba vietu izveides neto prognozes liecina par darba vietu pieaugumu, kam raksturīga polarizācija konkrētās profesijās, ar noslieci uz augstas kvalifikācijas darbiem. Līdz 2020. gadam ES 25 dalībvalstīs būtu iespēja izveidot 17,7 miljonus augstas kvalifikācijas intelektuāla darba vietu, piemēram, administratīviem, tirgzinības, loģistikas un tirdzniecības vadītājiem, izglītības profesionāļiem un tehniķiem. Vienlaikus prognozes liecina par zemām vai pat nelabvēlīgām darba vietu izveides izredzēm dažās kvalificēta darba profesijās, bet arī ievērojamu neto izveidoto darba vietu skaitu nekvalificētā darba profesijās (5 miljoni), piemēram, jo īpaši pakalpojumu nozarē, — piemēram apsardzes darbinieki, māsasaimniecību palīgpersonāls, kasieri vai apkopes personāls. (4. attēls).

Jaunu darba organizācijas pavērsienu un tehnoloģiju rezultāts, šķiet, būs ievērojams darba vietu skaita pieaugums nodarbinātības spektra galējos punktos (jo īpaši augstākajā līmenī). Jaunas tehnoloģijas nevar aizstāt ar augstas kvalifikācijas profesijām, kam nav raksturīgs šablonveida darbs (piemēram, informācijas iegūšanas un saziņas pienākumi), vai mazkvalificētu darbu, jo īpaši pakalpojumu nozarē (piemēram, aprūpe vai kravas automašīnas vadīšana). Tomēr vidējas kvalifikācijas šablonveida darbu un vienveidīgu darbu var aizstāt, izmantojot automatizēšanu un datorizāciju vai ārpalpojumus.

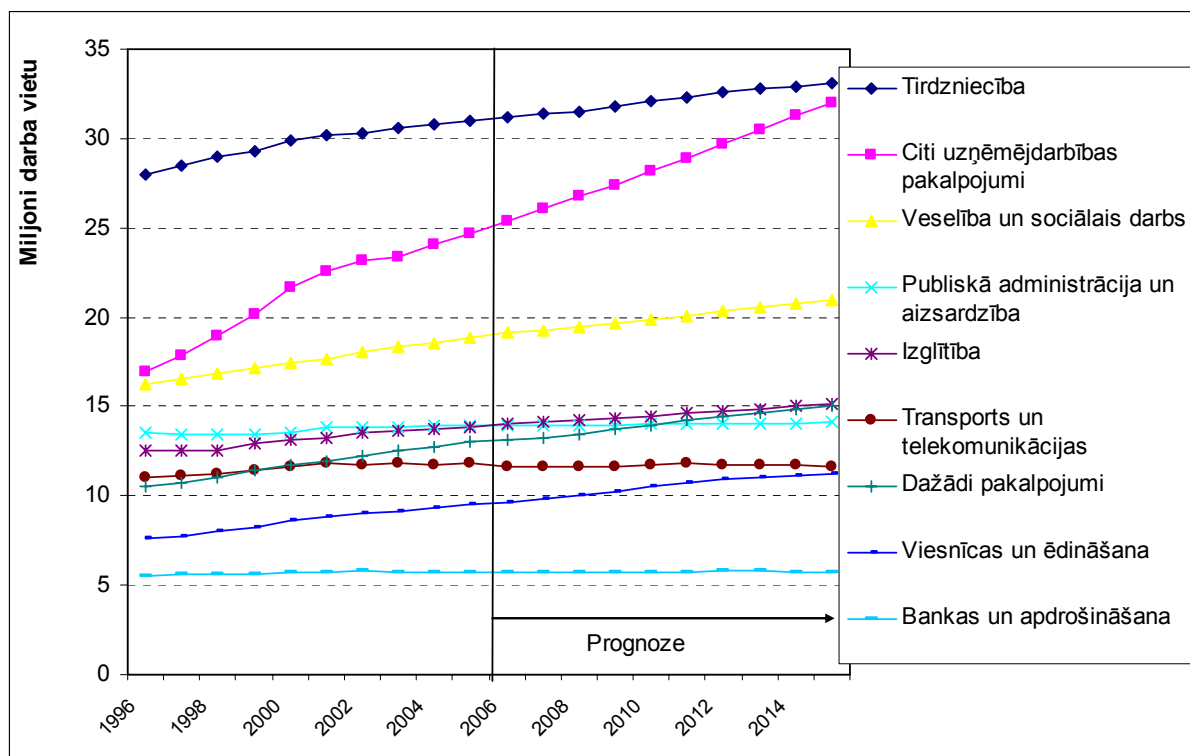
Dažās dalībvalstīs ir jūtama šāda polarizācija. Tomēr šī parādība nav viennozīmīga, un polarizācijas tendenci neto darbavietu izveidē lielā mērā varētu kompensēt ar augsto aizstājējdarbu pieprasījumu vidēji kvalificētam personālam, lai gan aizstājējdarbu pieprasījums pastiprinās prasmju pieprasījuma pieauguma tendenci.

Šādas pārmaiņas darba tirgus pieprasījumā jau rada bažas par algu diferencēšanos dažādās darbavietās. ES augsti kvalificētā darba ienākumu daļa kopš 1980. gada ir arvien palielinājusies, savukārt mazkvalificētajam darbam — arvien samazinājusies,

savukārt zemas un vidējas kvalifikācijas darba ienākumu daļām bijusi tendence izlīdzināties¹³.

Pakalpojumu nozarē mazkvalificēti darbi arvien vairāk ietver atbildīgākus nešablonveida uzdevumus, bet algu struktūra liecina par minimālu finansiālu atzinību minētām jaunām kompetencēm un prasmēm, kas vajadzīgas šiem darbiem. Tas ietekmē arī dzimumu līdztiesību, jo sievietes, it īpaši imigrantes, nesamērīgi bieži strādā pakalpojumu nozarē¹⁴.

1. attēls. Nodarbinātības tendences pakalpojumu nozarē līdz 2015. gadam ES-25.

Avots. Cedefop, 2008. gads.

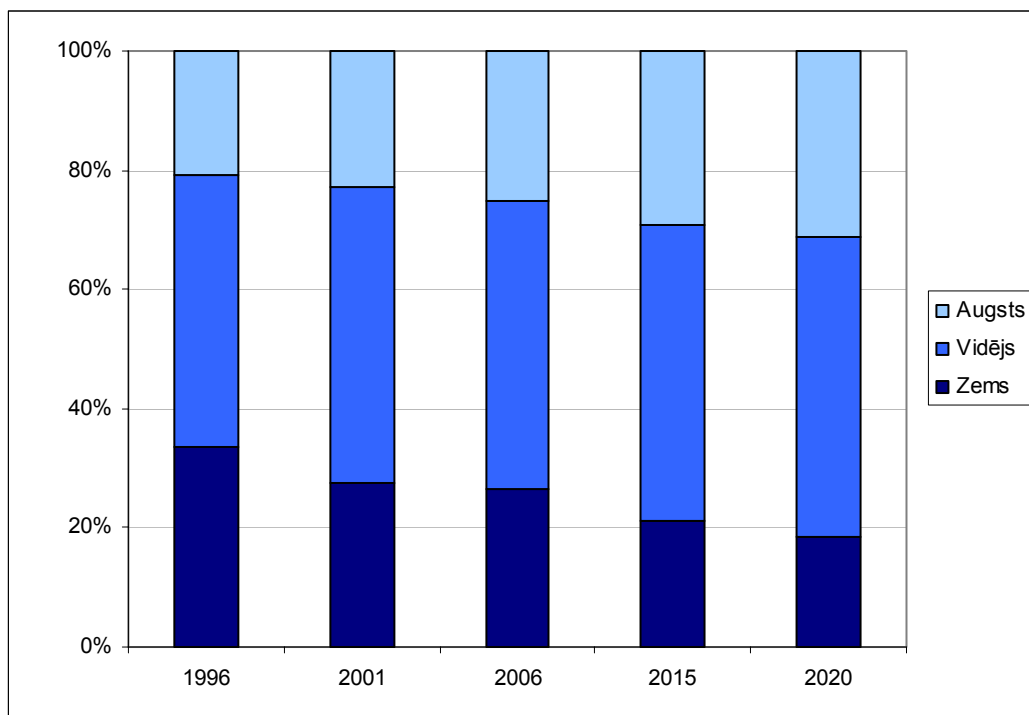
2. attēls. Darba vietu iepriekšējā un turpmākā struktūra dažādiem izglītības līmeņiem ES-25.

¹³

Komisijas dienestu darba dokuments, 30. lpp.

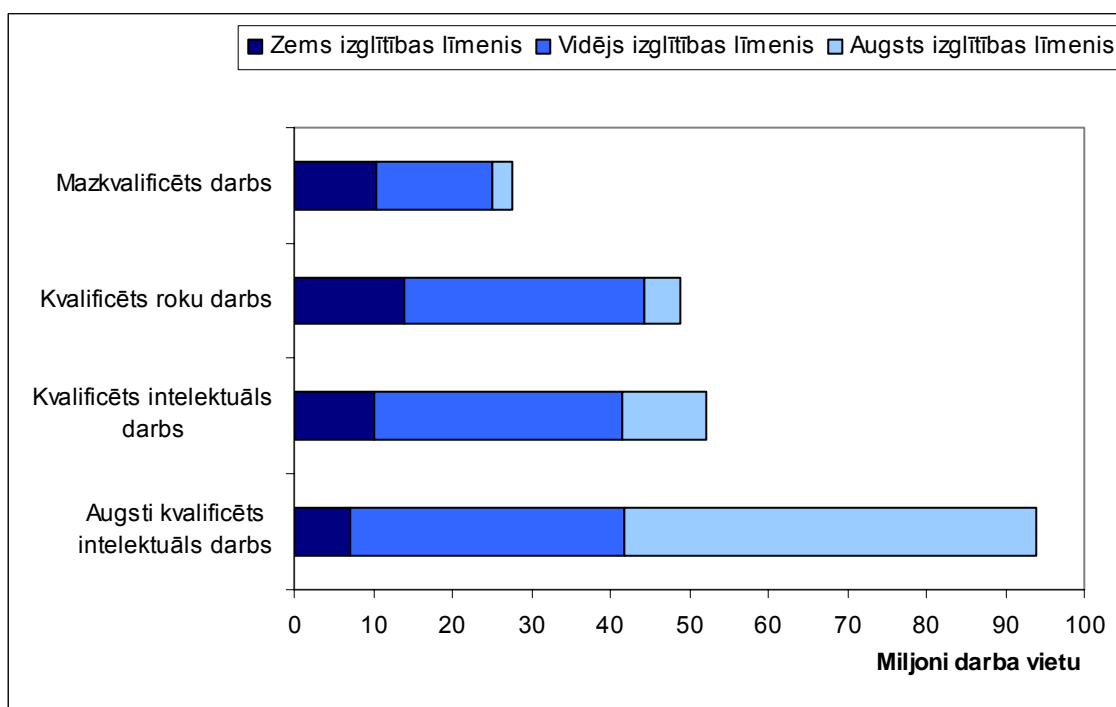
¹⁴

Komisijas dienestu darba dokuments, 31. lpp.

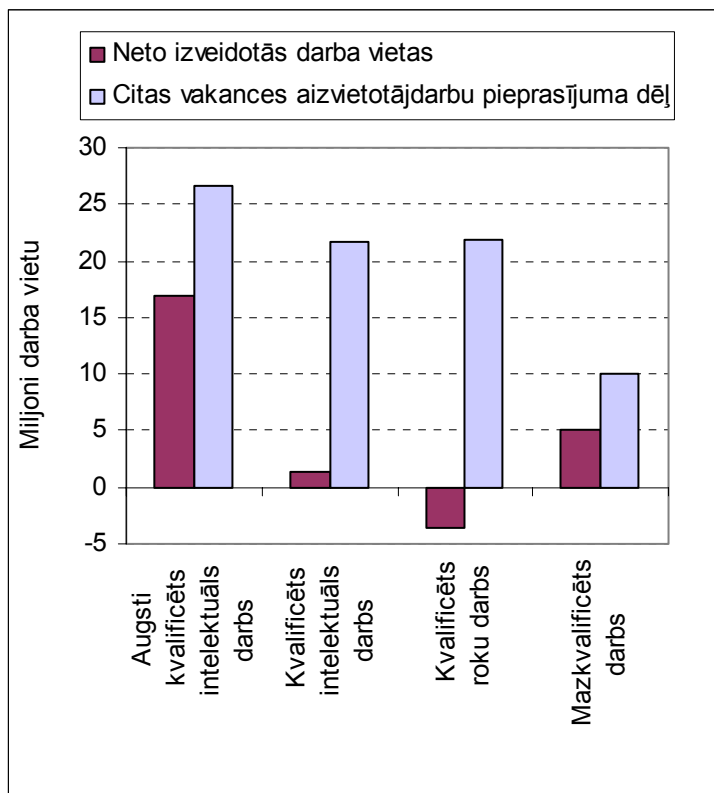
Avots. Cedefop, 2008. gads.

3. attēls. Plānotais nodarbinātības līmenis līdz 2020. gadam lielās profesiju kategorijās un dažādiem izglītības līmeņiem ES-25.

Avots. Cedefop, 2008. gads.

4. attēls. Vakances 2006.-2020. gadā lielās profesiju kategorijās ES-25.

Avots. Cedefop, 2008. gads.

3. PLĀNOŠANA UN PIELĀGOŠANA. DARBA KĀRTĪBA “JAUNAS PRASMES JAUNĀM DARBA VIETĀM”

Lai labāk reaģētu uz aprakstītajām pārmaiņām, ir ļoti svarīgi iegūt plašāku informāciju par turpmākām prasmju un nodarbinātības vajadzībām Eiropas Savienībā, lai vienkāršotu pielāgošanu un plānošanu. Tas nozīmē, ka ES izaugsmes un nodarbinātības stratēģijā galvenā uzmanība jāpievērš nepieciešamībai celt ES iedzīvotāju kvalifikāciju un nodrošināt labāku atbilstību darba tirgus vajadzībām, risināt esošo bezdarbu un mazināt krīzes ietekmi sociālajā jomā un ilgtermiņā Eiropas Savienībā uzlabot konkurētspēju un vienlīdzību. Iniciatīvai ir četras daļas, kas atbilst pieejamajam budžetam un ES programmām.

3.1. Neatbilstmju novēršana

Valsts, reģionālā un vietējā mēroga valsts un pašvaldību iestādes, uzņēmējdarbība, sociālie partneri, izglītības sniedzēji un indivīdi gūtu labumu no regulāras informācijas par īstermiņa pārmaiņām ES darba tirgū, ES pieejamajām vakancēm un vajadzīgo prasmju prognozēm. Lai veicinātu profesionālu un ģeogrāfisku mobilitāti, Komisija, sākot no 2009. gada, plāno veikt šādus pasākumus.

- Apskojums “Eiropas darba tirgus uzraudzība”, kas periodiski sniegtu atjauninātu informāciju par īstermiņa tendencēm Eiropas darba tirgū. Tajā vāks, analizēs un izplatīs informāciju par vakancēm un reģistrētajiem darba meklētājiem, izmantojot ES publisko nodarbinātības

dienestu sadarbības tīklu un ar laiku — plašāku avotu klāstu, piemēram, nozares, uzņēmumus un personālatlases aģentūras.

- Standarta profesiju un prasmju daudzvalodu vārdnīcas izstrāde, lai uzlabotu informācijas par vakancēm kvalitāti un pārredzamību, kas savukārt uzlabotu darba meklētāju atbilstmi vakancēm.
- Jauna lietotājam parocīga un pārredzama tiešsaistes meklēšanas portāla *Match and map* izveide, kas iedzīvotājiem sniedz kvalitatīvu informāciju par profesijām, prasmēm un mācību iespējām ES. Šis portāls būs iekļauts *EURES* un saistīts ar portāliem *PLOTEUS* un *EURAXESS*¹⁵, un sniegs informāciju par lietotāja profilam atbilstošu vakanču ģeogrāfisko atrašanās vietu ES, informāciju par darba un prasmju neatbilstmes iemesliem un par izglītošanās iespējām.

3.2. Prognozēšanas un plānošanas spējas uzlabošana Eiropā

Lielākā daļa dalībvalstu jau izstrādā prognozēšanas un plānošanas rīkus¹⁶. Tomēr šīm iniciatīvām raksturīga lielā mērā atšķirīga darbības joma un metodika, un nepieciešams tās apvienot koordinētā pasākumā. Šim nolūkam ir jāizmanto *Cedefop* un Eiropas dzīves un darba apstākļu uzlabošanas fonda resursi un pieredze. Komisija

- regulāri veiks sistemātisku ES darba tirgus ilgtermiņa pieprasījuma un piedāvājuma novērtējumu līdz 2020. gadam nozaru, profesiju, kvalifikācijas līmeņu un valstu dalījumā. Atjauninātās prognozes un *ad hoc* savlaicīgus brīdinājumus par iespējamām neatbilstmes darba tirgū, sākot no 2010. gada, publicēs ik pēc diviem gadiem;
- uzlabos metodisko, analītisko un savstarpējās mācīšanās jaudu prasmju un nodarbinātības plānošanai ES; sākot no 2009. gada apvienos spēkus, lai saskaņā ar *PROGRESS* un Mūžizglītības programmu izstrādātu jaunus prasmju novērtēšanas veidus;
- palielinās ES jaudu, lai novērtētu to, kā pāreja uz zemu oglekļa dioksīda emisiju ekonomiku ietekmē nodarbinātību.

Uzņēmumiem ir vislielākā nozīme, novērtējot vajadzīgās prasmes, un tiem aktīvi jāpiedalās šajā iniciatīvā. Komisija

- veicinās dialogu starp uzņēmumiem un izglītības un mācību sniedzējiem, lai izveidotu partnerības, ar kuru palīdzību nodrošināt vidējā termiņā vajadzīgās prasmes un sniegs ieskatu par darba ņēmējiem vajadzīgajiem studentu un absolventu profiliem, izmantojot tādas kvalitatīvus prognožu pētījumus kā “Atbilstošu Eiropas izglītības struktūru veidošana”;

¹⁵ *EURES*, Eiropas darba mobilitātes portālā (<http://eures.europa.eu>) pašlaik ir atrodami 1,2 miljoni vakanču, vairāk nekā 300 000 CV un 17 700 reģistrētu darba nemēju. Tas turklāt sniedz informāciju par profesionālo mobilitāti Eiropā. *PLOTEUS*, portālam par izglītības iespējām Eiropas telpā (<http://ec.europa.eu/ploteus/>), gadā ir 800 000 apmeklētāju. *EURAXESS*, pētnieku mobilitātes tīmekļa, vietnē ietilpst darba vietu portāls (<http://ec.europa.eu/euraxess/jobs>), kas veltīts darba ņēmējiem un darba devējiem pētniecības jomā, gada laikā tajā ievieto informāciju par 5000 vakanču.

¹⁶ Plašs pārskats par dalībvalstu iniciatīvām atrodams Komisijas dienestu darba dokumenta 3. nodaļā.

- uzlabos uzņēmumu zināšanas, informētību un dalību vajadzīgo prasmju prognozēšanas jomā, izmantojot darba devēju apsekojumus un kvalitatīvos pētījumus par uzņēmumiem, jo īpaši MVU, vajadzīgajām prasmēm;
- atbalstīs uzņēmumu, mācību sniedzēju un personālatlases speciālistu sadarbību, lai kopā izstrādātu mērķtiecīgus mācību kursus un katru gadu organizētu pasākumu “Partnerība prasmju un nodarbinātības jomā”, kura mērķis ir izteikt atzinību vislabākajām inovatīvajām partnerībām prasmju piedāvājuma un pieprasījuma saskaņošanai.

Attiecībā uz pielāgošanos pārmaiņām īpaša nozīme ir nozarēm. Komisija sadarbībā ar ES iestādēm, sociālajiem partneriem un ES aģentūrām *Eurofound* un *Cedefop* jau ir izstrādājusi plānveida starpnozaru metodiku vajadzīgo nozaru prasmju plānošanai, kas sagatavo nozaru pārmaiņu scenārijus un informāciju par ietekmi uz profesijām un nodarbinātību. Komisija

- nodrošinās prasmju un darba tirgus vajadzību analīzi galvenajās nozarēs. Izsmeltoši rezultāti par 16 nozarēm, kas aptver 75 % no visām ES privātās jomas darba vietām, būs pieejami 2009. gada vidū, sniedzot pilnīgu ainu par pieprasījumu pēc darbaspēka un tā ietekmi uz pārstrukturēšanu;
- ar ieinteresētajām personām, jo īpaši pastāvošajām nozaru sociālā dialoga komitejām, apspriedīs iespēju ES mērogā izveidot nodarbinātības un prasmju nozaru padomes, lai vāktu dalībvalstīs un reģionos pieejamo informāciju un sniegtu norādījumus, kuru pamatā ir informācija no ieinteresētajām personām un izglītības un mācību sistēmām.

Lai izmantotu dalībvalstu, uzņēmumu un sociālo partneru, izglītības un mācību sniedzēju, akadēmiskās sabiedrības un starptautisko iestāžu pieredzi, Komisija izveidos nelielu ekspertu grupu, lai palīdzētu darbā ar iniciatīvu “Jaunas prasmes jaunām darba vietām”. Viena gada laikā grupa sniegs zināšanas un konsultācijas par analīzi, kopīgu metodiku un politiskiem atbildes pasākumiem.

3.3. Starptautiskās sadarbības padziļināšana

ES un citas ekonomikas saskaras ar globālās tendences un grūtības, kas savukārt tiešā veidā ietekmē ES darba tirgus; politikas dialogs un pieredzes apmaiņa ar mūsu globālajiem partneriem var palīdzēt šodienas un turpmāko uzdevumu risināšanā. Papildus sadarbībai ar Boloņas augstākās izglītības reformu procesa 46 dalībvalstīm Komisija pastiprinās sadarbību ar trešām valstīm un starptautiskajām organizācijām. Tā jo īpaši

- aktīvi piedalīsies ESAO pētījumā par pieaugošo prasmēm (*PIAAC*), kā arī studentu un augstākās izglītības rezultātu vērtēšanas programmās *PISA* un *AHELO*. Komisija turklāt sadarbosies ar ESAO, sagatavojot kvalitatīvus pētījumus par prasmju pieprasījuma pārmaiņām un neatbilstmju rādītājiem;
- sadarbosies ar Starptautisko Darba organizāciju (*ILO*), jo īpaši ar mērķi izveidot sadarbību zināšanu apmaiņas jomā un novērtēt klimata pārmaiņu politikas globālo ietekmi uz prasmēm un darba vietām;

- pilnveidos pastāvošos divpusējos dialogus ar trešām valstīm, jo īpaši ar Ķīnu, Indiju, ASV un Kanādu, izveidojot kopīgu pētniecību un sadarbību prognožu sagatavošanas un metodikas jomā;
- izveidos politisku dialogu ar kaimiņvalstīm, austrumu partnerības valstīm un Vidusjūras reģiona savienības valstīm, lai ar Eiropas Mācību fonda palīdzību jo īpaši pilnveidotu arodizglītības un arodmācību jomu (*VET*) un dalībvalstu kvalifikācijas sistēmas.

3.4. Kopienas instrumentu izmantošana

Ekonomikas atlabšanas panākšana, izmantojot radikālu kvalifikācijas celšanu, izdosies vienīgi tad, ja ieinteresētās personas visās dalībvalstīs apvienos spēkus, ar šādu Kopienas politiku, finanšu instrumentu un procesu palīdzību.

- Iniciatīvas “Jaunas prasmes jaunām darba vietām” politiskais pamatojums ir Izaugsmes un nodarbinātības stratēģija un savstarpējās mācīšanās programmas atvērtās koordinācijas metodes ietvaros. Komisijas sagatavotajā atlabšanas plānā uzsvērts, ka būtiska nozīme nodarbinātības veicināšanā un darbinieku atkaliesaistīšanā darba tirgū ir intensīvākai elastdrošības politikas izmantošanai, jo īpaši aktivizēšanas pasākumiem, pārkvalificēšanai un kvalifikācijas celšanai.
- Atjaunotais stratēģiskais pamats sadarbībai izglītībā un mācībās var rosināt uz inovatīvām partnerībām starp izglītības un mācību sniedzējiem un sociālās un ekonomikas jomas dalībniekiem, lai veicinātu elastīgākas sistēmas, kuru pamatā ir pieprasījums. Īstenojot Eiropas kvalifikācijas sistēmu, vajadzētu panākt labāku kvalifikāciju pārredzamību un vienkāršāku piekļuvi tālākai izglītībai. Kopenhāgenas procesā saistībā ar sadarbību arodizglītības un arodmācību jomā iekļaus jaunu prioritāti — uzlabot saikni ar darba tirgu.
- “Piektā brīvība” — zināšanu aprites brīvība, ko aicināja nodrošināt 2008. gada pavasara Eiropadome, būs par pamatu iniciatīvas “Jaunas prasmes jaunām darba vietām” realizēšanai. Tā veicinās ar zināšanām apveltītu darbinieku pārrobežu un starpnozaru mobilitāti un tādējādi palīdzēs panākt pieprasījuma un piedāvājuma atbilstīgu augstas kvalifikācijas prasmju jomā.
- Iniciatīva “Jaunas prasmes jaunām darba vietām” pilnībā atbilst Eiropas Sociālā fonda (ESF) darbības jomai. Vairākas dalībvalstis savā ESF 2007.-2013. gada programmā par prioritāti jau ir noteikušas atbilstošas politikas un pakalpojumu veidošanu, lai risinātu vajadzīgo prasmju un darba tirgus neatbilstmju jautājumu, tostarp ar pasākumiem, kuru mērķis ir uzlabot dzimumu līdzsvaru un sniegt norādījumus par izglītības izvēli. Komisija dalībvalstīm sniegs politiskus norādījumus par optimālu ESF finansējuma izmantošanu.
- Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) arī var sniegt ieguldījumu prasmju un plānošanas pilnveidošanā, sekmējot tehnoloģiju prognozes, inovāciju, pētniecību un attīstību un saziņas infrastruktūru, kā arī izmantojot pārrobežu sadarbību starp izglītības un mācību iestādēm.
- Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) gādā par ieguldījumiem inovācijā, jaunās tehnoloģijās, pētniecībā un attīstībā un atbalsta lauksaimnieku, mežsaimnieku un pārtikas pārstrādātāju, kā arī plašāka lauku iedzīvotāju loka

kvalifikācijas celšanu, izmantojot mācības, informēšanu un zināšanu veicināšanas pasākumu vairošanu.

- Komisijas priekšlikums par grozījumiem Eiropas Globalizācijas pielāgošanas fonda (EGF) regulā ļaus pastiprināt kvalifikācijas celšanas pasākumus.
- Eiropas fonds trešu valstu piederīgo integrācijai, papildinot ESF, arī var sekmēt imigrantu kvalifikācijas celšanu un prasmju pielāgošanu, jo īpaši atbalstot pasākumus pirms ieceļošanas (piemēram, arodmācības un valodu apguve) izcelsmes valstī un valodu kursus mītnes dalībvalstī.

Eiropas sociālais dialogs ir pamatinstruments, ar kura palīdzību apvienot sociālo partneru spēkus, lai ar izglītības un mūžizglītības palīdzību veicinātu pareizo prasmju pilnveidošanu. Komisija aicinās sociālos partnerus izstrādāt kopīgas iniciatīvas, lai sekmētu prognožu sagatavošanu par prasmēm un kvalifikācijas celšanu, kas īstermiņā papildinās pārstrukturēšanu.

Kvalifikācijas celšana ir ārkārtīgi svarīga Eiropas nākotnei, un tikpat svarīga, jo īpaši pašlaik, ir prasmju un darba tirgus pieprasījuma atbilstes uzlabošana. Iniciatīvā “Jaunas prasmes jaunām darba vietām” uzsvērts, ka nepieciešams veidot iedarbīgāku izglītības un mācību politiku un modernizēt darba tirgus, izmantojot elastdrošības politiku. Tajā ierosināta koordinēta sadarbība, lai kopā ar dalībvalstīm, uzņēmumiem un citām ieinteresētajām personām sagatavotu plašu turpmāko prasmju un darba tirgus vajadzību novērtējumu. Iniciatīvas mērķis ir sekmēt ekonomikas atlabšanu un Izaugsmes un nodarbinātības stratēģijas īstenošanu, mazinot krīzes ietekmi uz darbavietām un prasmēm un ilgtermiņā veicinot konkurētspēju un vienlīdzību. Komisija sadarbosies ar dalībvalstīm un sagatavos pirmo ziņojumu 2010. gadā, un tādējādi turpmāk regulāri novērtēs pasākumu iedarbīgumu.